

MEZEI MUNKÁK

Az elföldi mezei munkákra a magas hegyekből érkeztek ide, a hegyi patakok zúgását rejtő festői fenyvesek, a borókaerdők rengetegéből, a gyantaillattal telt vidékről, hogy olyan megélhetésre leljenek itt, amelyet a hazai vidék szépsége ellenére sem nyújthatott. Bezzeg ez a vidék, amely sík, akár az asztallap, amely bűzlő mocsarakkal van teli, a magas fák helyett pedig napszitta, szikkadt fű nő a földből, s körben mindenhol kukorica terem.

Dallamos, lágy nyelvük helyett egyfolytában azt a furcsa idegen nyelvet hallották maguk körül, amely a ló horkantásához hasonlít, meg azon nagy testű madarak kiáltásaihoz, amelyek tegnap a bűzlő vizek felett köröztek.

Odahaza nem volt más étük, mint a fekete korpakenyér, itt azonban húst ettek, s miután elszenderedtek a tűzhely mellett, álmukban már otthon jártak. Újra a roskatag kunyhókat látták az erdei tisztáson, újra a hegyi patak tiszta vizét itták, és a fekete kenyeret ették.

Majd reggeltől, miután felébredtek, elillanó álmuk felett sajnálkoztak, amint meglátták a ködbe vesző széles síkságot, később pedig a fejüket égető déli nap csillogását a távoli poshadó vizeken.

Még jó, hogy énekeltek munka közben, s amikor a fárasztó napi munka után leheveredtek, az estében újra felhangzott a nótaszó:

*Ó, Marisom, Marisom,
Csak Jására gondolj,
Tetszett neked nagyon,
Hogy magánál pisztolyt hord.*

Nótát nóta követett, bánatostól bánatosabb, egyre szomorúbb, miközben mellettük a szomszéd tűz körül a magyarok szilajon daloltak, szilajon, akár a lovaik, amelyeket a rónán a csordák után hajtottak...

És az jutott eszükbe, otthon hogy megőrül majd nekik az asszony, a gyerek, ha hazatérnek, s otthon majd lassan elfelejtik ezeket a poshadó lápokot, a napszúrást, miközben egyikük a másik után hal majd meg hideglelésben.

* Eredeti cím: *Na polní práci. A Tři črty z Uberské roviny* (Három karcolat a magyar alföldről) c. triptichon harmadik része. Eredeti közlés: *Ilustrovaný svět*, 1903.

Ó, *Marisom, Marisom...* – Az eredeti dal ruszin lehet, de az is elképzelhető, hogy csupán Hašek találta ki:

„Maryš, moja Maryš,
pomni ty na Jaša
zpodobaly še ti
pištolky u paša.”

A NEMES CSENDES

MAGYARORSZÁGI HUMORESZK

A bekecses, bundás, szűrös, köpönyeges parasztok éppen akkor érkeztek meg a városi vásárra, amikor a helyi tűzoltók hiába igyekeztek a büntetőjogi védőügyvéd, Zeméry Lajos lángoló új házát eloltani.

Előtte tornyokban állak a kihordott bútorok, a folyó és a lezárt peres bűnügyi eljárások félig megégett iratai, és ott állt mindenekfelett maga Zeméry Lajos ügyvéd, miközben hevesen tárgyalta a helyi ügyvéddel.

Fehér Miklós, aki két szekér kukoricáját jött eladni a városba, pipára gyűjtött, és kerek, zsíros kalapját lekapva, már messziről hajlongva közeledett az ügyvédhez.

– Nagyságos úr,* hogyan áll az ügyünk? – kérdezte tőle.

Zeméry Lajos elmosolyodott, ami jó benyomást tett a körülötte ógyelgő népekre, a szomszédos falvakból érkező parasztokra, akik bizonyára nem mosolyognának, ha a házuk égne. Majd komolyan s komótosan, ahogy szokása volt, megszólalt:

– Kedves barátom, jól áll az ügyünk, bizonyítékaim vannak arra...

Nem tudta befejezni, mert a ház jobb szárnya nagy robajjal összedőlt, és az égő fáról lepattanó zsarátnokok egészen odáig repültek.

Mire a fal és vakolat füstbe keveredő porfelhője némiképp elült, az ügyvéd továbbra is egészen nyugodtan állt a helyén, Fehér Miklós pedig a pipáját szívta.

– Kedves barátom, bizonyítékom van arra – folytatta az ügyvéd az imént megkezdett mondatát –, hogy a maga házát a múltkor felgyújtották. Csendes volt az, aki most az én házamat gyújtotta fel. De nem alkalmas erről itt beszélünk, menjünk a csárdába!

Fehér Miklós elfehéredett, és a nézősereg szeme láttára hagyta magát a főtéren keresztül a vendéglőbe csábítani.

Ott aztán egy üveg bor mellett kissé magához tért, s a bundáját kigombolva megkérdezte:– A maga házát mégis mikor gyújtotta fel?

– A tűz reggel ütött ki, minden valószínűség szerint bosszút akart állni amiatt, hogy maga az én nevemben pert indított ellene – válaszolta Zeméry.

Fehér Miklós még jobban elfehéredett, majd kibökte:

– Ez nem lehet, ez nem lehet igaz!

– Ugyan miért? – kérdezte kedélyesen az ügyvéd, aki nem szerette, ha a parasztok ellenkeznek vele.

– Azért, mert Csendes – felelte Fehér Miklós szörcsögő pipájára gyújtva – két napja, s még most is, nálunk van.

– A Csendes maguknál? A Csendes, akit maga perelt be azért, mert tavaly felgyújtotta a házát? – kérdezte élénk érdeklődéssel az ügyvéd.

– Így van, bizony ám – magyarázott Fehér –, ugyanis ő mentette meg a feleségemet.

– A feleségét? – csodálkozott Zeméry Lajos, aki nem volt hozzászokva a Tisza ezen vidékén a nemesség efféle megnyilvánulásaihoz.

– Bizony, nagyságos uram, tegnapelőtt a folyóhoz ment, hogy vizet hozzon, és beleesett a vízbe. Elragadta az áramlat. Segítségért kiáltott, és éppen Csendes ment arra, aki beugrott utána a vízbe, és kihúzta. Egy héttel korábban eresztettük szélnek a cselédet, így aztán Csendest fogadtuk fel helyette. Két napon át ültem vele a községi kocsmában.

Mindketten hallgattak.

– Csak egy dolgot sajnálok, nagyságos uram – szólalt meg újra Fehér olyan képpel, mint aki mindjárt elsírja magát –, sok mindent elkövettem az emberünk ellen, ám szegényt ok nélkül pereltem be...

Az ügyvédet meglepte ez a váratlan fordulat.

Fehér szinte zokogott:

– A feleségem ugyanis tavaly, amikor éjjel lámpásával a pajtába ment, hogy megnézzze, nincsenek-e ott egerek, elejtette a lámpást. A szalma pedig lángra kapott, és már lobogott is az egész. Én pedig mérges voltam a Csendesre, mert egyszer behúzott nekem egyet a kocsmában mindenki előtt. Azt mondtam, hogy ő gyújtotta fel. Az asszony hallgatott, hisz szeret.

Az ügyvéd összehúzta a szemét:

– No nézzük, végül még ő fogja magát beperelni. Joga van hozzá, hogy beperelje magát. Maga becsületsértést követett el ellene.

Zemény Lajos fizetett és visszament, hogy megnézzze leégett-e már a háza, miközben eldöntötte, hogy a nemesség e kiváló példájáról beszámol a főtanító úrnak is, aki majd szép elbeszélést írhat az esetből az ifjúság számára.

Fehér Miklós tovább üldögélt a vendéglőben, időről időre meggyújtotta szörcsögő, sípoló pipáját, így a kocsmáros minden percben odajött megkérdezni, kíván-e valamit. Ebben a városban ugyanis füttyenteni volt szokás a kocsmárosnak.

Így üldögélt, iszogatót, dohányzott, míg Zemény Lajos a főtéren a nemes Csendesről mesélt a főtanítónak, aki erre azt válaszolta neki:

– Ez igazán remek, ügyvéd úr, hogy ifjúságunk az efféle, számukra is ismert környezetből származó történetekkel a jóra való érzéküket pallérozhatja. Az ötlete kiváló!

A főtanító elhallgatott, majd így folytatta:

– Mondja, miféle károkat szenvedett a tűzvész miatt?

Zemény Lajos mosolyogva válaszolta erre:

– Semmiféle, a biztosításom nagyobb összegű, mint a ház érteke, úgy-hogy remélem, a községünk pere a folyó bal partján való halászatért eleget hoz a konyhára ahhoz, hogy új házat építhessek, sőt, egy emelettel magasabbat. Ha tehát maga megírja a nemes Csendesről szóló történetet, nyugodtan beleírhatja azt is, hogy Fehér Miklós szívből megbánta a tettét, s amikor eszébe jutott a jogsérelem, amit Csendes ellen elkövetett, sírva fakadt.

Fehér Miklós, a negyedik üveg bor fenekére nézve, valóban sírt.

Már estére járt az idő. A vásár már kiürült, két kukoricával telt szekér, amely nem kelt el, ott állt a főtér közepén. Így aztán Fehér Miklósnak különös gondolata támadt.

Amikor gondolatban alaposan átrágta az összes jogsérelemet, amit Csendes ellen elkövetett, arra jutott, hogy valamiképpen megjutalmazza Csendest a nemességéért. De ennek módját illetően különbözők kezdtek a gondolatai. Ha volna lánya, hozzáadná feleségül. Noha már két éve házas, bár gyerekei nincsenek. Végül úgy döntött, Csendest megtartja mint cselédet, de kétszeres fizetséggel.

Volt aztán még sok más gondolat is, amely Fehér fejében keringett.

Mindenekelőtt, hogy mit szól majd otthon az asszony, amikor hazatér a kukoricával, amit nem adott el. A többi gondolata pedig akörül forgott, mit mond majd az asszony.

A kocsis bóbiskolt a bakon, mikor este Fehér Miklós a szekereihez érkezett. Kissé szédült már. Első dolga volt felverni a kocsist, és Csendes nemességéről papolni neki.

– El ne feledd, milyen nemes. Nemes bizony, az ügyvéd úr mondta ezt – harsogta az alamuszi kocsis fülébe, miközben felkászálódott mellé a bakra.

Haza indultak. Útközben az asszonyra panaszkodott. Arról fecsegett, milyen rossz az asszony, hogy mi mindent állt ki vele ez alatt a két év alatt, és fog majd kiállni most is, amikor a két szekér el nem adott kukoricával visszatér.

Ekkor egy lámpás tűnt fel előttük.

– Mit akarsz itt? – dörrent rá Fehér a lámpavilágban ráismerve a birtokán dolgozó egyik cselédlányra.

– A felesége megszökött a Csendessel – dadogta a lány.

Fehér Miklós odafordult a kocsihoz, és dadogva azt kérdezte:

– Mit mondott az ügyvéd úr, milyen is ez a Csendes?

– Azt hiszem, nemes – válaszolta neki az alamuszi kocsis.

*

A főtanító úr nem írta meg sosem az ifjúság okulására a nemes Csendesről szóló történetet.

* Eredeti cím: *Šlechtný Csendes. Uherská humoreska*. Eredeti megjelenés: Národní listy odpolední 1904.01.05.

A HEGYEKEN TÚL A ROMÁN OLDALON

Szadár mellett egy nagy, magányos tanya állt. Ebben élt Kevesi úr, akinek Erdély ezen csücskében jó ismeretsége volt. Ezek az ismeretségek gyümölcse volt egykor a vármegyebírói rang, de a karrierje építgetésében Bocskóly mindig keresztülhúzta a számításait. Ennek már lassan negyven éve.

Bocskóly egy volt ugyanis az utolsó gentlemanek közül, akik a csendőrok elől a Radnai-havasokban bujdostak, hol az erdélyi, hol a román oldalon, Padarádon, Keves úr eredeti székhelyén, aki a tetszése szerint ítélte az ismert vármegyebírói hivatali reformig. Keves úr házában egyetlen helyiség volt, amelynek a falai látták, Bocskóly Keves úrnak háromezer aranyat fizetett, hogy valami kellemetlenségtől megszabaduljon, amely miatt elővették őt a hivatalok.

Parádtól egészen a román oldalra, Koprilára erdei út vezetett, amelyen a kereskedők jártak. Az út egyfolytában erdőkön halad keresztül, a kereskedők pedig Bocskóly apó bandájával találták szemben magukat.

Még valahol Parádon éneklük a kocsmában a régi dalt:

*Bocskóly apó a Koprilán járt,
Pénzét sáraranyra becserélte.
A kalmárok feje már nem fáj,
Bukovinában lelkendeznek, heje, haj,
Tizenötven körbevettük őket, heje, haj,
A rengetegen átvágtak a hajdúk,
Nem tudták, búcsú volt Koprilán, nálunk.*

Egyszer elkaptak valakit Bocskóly társaságából Hajdúböszörményben, amikor lovakat akart ott eladni. Lehet, megígérték neki, hogy elengedik, ha bevall valamit. Nem engedték el, de azt bevallotta, amit Keves úrról tudott, aki pedig Bocskólyt védte. Olyan botrány kerekedett belőle, hogy még az országgyűlésben is beszéltek róla.

Keves úr elhagyta a hivatalát, Kolozsvárról pedig valamiféle felszólítást kapott arra, hogy látogassa meg a főispánt.

Nagyon szerényen tért vissza onnét, és Padarádtól messze vett egy tanyát Szadáron, a körülötte fekvő erdőket pedig eladta a zsidó Bétyának Marosból, aki gyufagyárat létesített ott, amely éppen azután gyulladt fel,

hogy a dabacsi biztosítótársaságnál biztosítást kötött rá. Így aztán körülötte minden elpusztult, Kevesnek pedig a hatalmas puszta irtványon csak úgy fehérlett magányos laka a Kárpátok őserdeinek kellős közepén. Képzelték, hogy onnét a legközelebbi község, Órfalu tizenkét órányira van.

Télen farkasok és fekete medvék rohagáltak körülötte. Ott vonítottak a vastag falakon túl, amelyeken belül pedig az idős Keves úr átkozódott, rövid pipákat szívva reggeltől estig.

Egy sánta hiúz néha az udvarához egészen közel merészkedett, leült az udvar falára, és morgott, miközben az udvarról valamilyen keringő hangjai hangzottak a nagy pusztaságba.

Keves úr unokája, Etelka játszott ugyanis zongorán. Olyan szomorúan hangzott ez a dallam a pusztaságban! Pedig csupa vidám keringőt játszott, olyan vidámakat, mint amilyen Etelka volt.

Néha olyan hófúvás támadt a hegyekben, hogy akár három hónapra is börtönné változtatta Keves úr tanyáját.

De Etelka vidám kedélye ettől nem lankadt.

Örült, hogy majd három hónap után a nagy irtvány körben kiszöldül, és hogy újra látogatóba fog járni Keves úrhoz a határmenti intéző a román királyi bányákból, Constantin, aki a szabadságát mindig Órfalvában töltötte, ahol a község jegyzőjétől bérelt lakást.

II.

Constantin úrnak egyszer április havában az a különös ötlete támadt, hogy körülnézzon a hegyekben, s szánra üljön Tebruscuval, a bányász mérnökkel. Délelőtt a Bolovora Goráról indultak, ahol a román királyi bányák vannak, másnap reggel pedig megérkezett a Bolovora Gora-i birtokához Constantin úr, ahol már régóra törpe nyesteket tenyésztett, meg díszfácánokat, és azt a szánhúzó lovat, amelyikkel Constantin úr a behavazott dombok és csúcsok közé járt.

A ló vontatószíja el volt szakadva, és egész testében remegett. Az első dolog volt, hogy mind, akik ezt látták, keresztet vetettek, és hívták a pópát.

Ami teljesen felesleges dolog volt. A tiszteletre méltó pópa ugyanis csak vállat vont, és ez még nagyobb pánikot idézett elő.

A polgármester azonban egészen jól megoldotta a dolgot.

– Nu – mondta Vesco bojárnak –, semmi kétség. A tekintetes intéző úr a farkasok eledelévé vált. – Valaki megkérdezte még, vajon mi lett a bányász mérnök úrral. Hülye kérdés lett volna, ha már egyszer az intézőúrral ment, akít megették a farkasok.

– Jaj, te ostobácska – mondta Vesca bojár annak a férfinak –, hát mit nem értesz, farkasok, érted, csak ki kell nyomozni, hol történt. Keresztet is fog kelleni emelni az emlékükre és hajtóvadászatot rendezni a farkasokra. Ahol megtaláljuk a szánt, feltéve, hogy nem falták fel a farkasok, azt a helyet jelöljük majd meg a kereszttel.

Így aztán nagy kíséretet indítottak el a határ felé a hegyekbe. Azt mondták, hogy a költségeket az állam fedezi, így hát az egész falu csatlakozott, valamint hús bányász a Bolovora Gora alatti bányákból. Kutyákat vittek magukkal, vadászpuskákat és háromnapos ételmezt. Tiszta idő volt, kissé szeles a nagy hóviharak után. A hó megfagyott, és a fatalpakon, az esetlen hócipőkben elég gyorsan lehetett előre haladni.

Az első éjszakán nagy tüzeket raktak, és agyonlőttek hús farkast. Vesca bojár másnap túl sokat okoskodott, mert egész éjjel itta a pálinkát a kis hordóból, amit magukkal vittek. Átvezette őket az erdélyi oldalra, és ötven ember bolyongott a Kárpátok behavazott őserdeiben.

Este a távolból zongora hangját hallották. Félórán belül Keves tanyájának ajtaját döngették.

III.

– Üdvözlitem, szomszéd urak – mondta az idős Keves úr rossz románsággal –, mi hozta ide magukat? Hé, Etelka, főzz egy kis italt borókabogyóból!

Etelka kiszaladt, hogy kiadja a parancsot a cselédeknek, majd éppen akkor tért vissza, amikor Vesca bojár beszélni kezdett, s arról magyarázott Keves úrnak hosszas bevezető után, hogy merre bolyongtak, és hogy Constantin intéző urat és Tebrusca bányász mérnök urat keresik.

– Ez nagyon gyanús – magyarázott a Bolovora Gora-i férfiak élén –, az egyik ló visszatért. A vontatószíja el volt szakadva, és egészen remegett. A farkasok szinte hemzsegnek a környező hegyekben. Ahogy mondom, gyanús. Minden bizonnyal valami szerencsétlenség történt. Mindkettőjüket felfalták. A másik lovat szintén.

– Mi pedig – mondta a Bolovora Gora-i férfiak közül az egyik – a szerencsétlenség helyét keressük, hogy egy nagy keresztet állítsunk ott.

Etelka egy szót sem szólt. És amikor az erőre kapott férfiak távoztak, Etelka utánuk futott, bár előtte még egy edényben paraszt készített nagyapja ágya mellé, hogy legyen miről meggyújtania a pipáját. Futni kezdett a behavazott hegyoldalak és erdőségek felé, amerre a Bolovora Gora-iak mentek. És Keves úr ezt mondta ágyában fekvé Etelkának:

– Kár ezért a Constantin őrért, senki sem tudott olyan jól pikét játszani, mint ő.

A kíséret eltűnt az őserdő csöndjében a széles irtványon túl. Eltűnedeztek Etelka elől egy szurdokban, majd nagy szél kerekedett, és átsüvöltött a rengetegen, hogy a kíséret zajából semmiféle hangot sem lehetett hallani.

És Etelka egyedül kereste a hegyekben a puszta lejtőkön Constantin úr nyomait.

Nem tudta, mióta kutyagol, csak mikor már lemenőben volt a hold, lyukadt ki valahol ott a domboldalon a román félen, egy felborult szánál.

Egészen szokatlan módon a farkasok egészen mostanáig megkímélték. Csak mikor a földre ereszkedett a szán mellett, ahol néhány napja a szörnyűséges küzdelem lejátszódott, jelent meg a fatörzsek között a fehér havon néhány sötéten mozgó alak, s valami villant a fák között.

A farkasok közeledtek, és sóváran vonyítottak fel...

* Eredeti cím: *V horách na rumunské straně*. Eredeti megjelenés: Světozor, 1915.03.12.

SZÁZ PÁL fordításai